

Vladavina Olivera Cromwella kao prekretnica u engleskoj povijesti

Sklepić, Petar

Undergraduate thesis / Završni rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:186:827364>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-01**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences - FHSSRI Repository](#)

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET

Petar Sklepić

VLADAVINA OLIVERA CROMWELLA KAO PREKRETNICA U ENGLESKOJ
POVIJESTI
ZAVRŠNI RAD

Rijeka, 2022.

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET

Odsjek za Povijest

Petar Sklepić

OIB: 21508554328

VLADAVINA OLIVERA CROMWELLA KAO PREKRETNICA U ENGLJSKOJ
POVIJESTI
ZAVRŠNI RAD

Preddiplomski sveučilišni studij Povijesti i Anglistike

Mentor: Doc. dr. sc. Maja Čutić Gorup

Rijeka, 2022

Sadržaj

1. UVOD	1
2. OBITELJSKO STABLO, DJETINJSTVO I MLADOST	2
3. PRVI GRAĐANSKI RAT	7
4. DRUGI GRAĐANSKI RAT I PITANJE KRALJEVSKE VLASTI	13
5. PROTEKTORAT	18
6. HERALDIČKA ANALIZA GRBA	23
7. ZAKLJUČAK	26
8. BIBLIOGRAFIJA	28
9. SAŽETAK	29
10. PRILOZI	29

1. UVOD

Kroz čitavu povijest čovječanstva postojale su ličnosti čija su postignuća promijenila tijek povijesti njihovih naroda. Jedna od njih je bio i Oliver Cromwell. Oliver Cromwell je bio jedan od najutjecajnijih i najkontroverznijih ličnosti engleske povijesti. On je za vrijeme svog života obnašao funkciju vojskovođe, zapovjednika, državnika i lorda protektora te je imao ključnu ulogu u Engleskim građanskim ratovima (1642-1653), gdje je pomogao engleskom parlamentu u borbi protiv kralja Karla I. i rojalista. Tijekom svoje vojne karijere bio je poznat po tome što se brinuo za svoje vojnike te je poštivao svoje protivnike i s njima bio u dobrim odnosima. Završetkom građanskih ratova i smaknućem Karla I., Oliver Cromwell ubrzo preuzima funkciju vrhovnog vladara te kao lord protektor završava period krize koji je započeo smrću kraljice Elizabete I. i ponovno vraća Englesku, to jest Commonwealth na političku scenu Europe kao dominantnu silu. Uz to, Cromwell je promicao ideju vjerske tolerancije, dopuštajući katolicima da prakticiraju svoju vjeru dokle god ne uznemiruje ostatak društva te je dopustio korištenje liturgijskih knjiga kao što je molitvenik „Book of Common Prayer.“ Cromwell se pobrinuo i za sigurnost svoje vladavine te gospodarsku i političku stabilnost Engleske time što je na političkoj i vjerskoj razini ujedinio kraljevstva koja su dotad bila zaraćena.¹ Kao i većina starijih engleskih obitelji, obitelj Cromwell je imala obiteljski grb, koji se nalazio na državnim ustanovama za vrijeme Cromwellovog protektorata.

Zbog Cromwellovog utjecaja na Englesku i svega što je postigao kao vojskovođa, zapovjednik, državnik i lord protektor, u ovom radu će se analizirati njegov život i karijeru te uz pomoć djela kao što su Charles Firthov *Oliver Cromwell and the Rule of the Puritans in England* i Martyn Bennetov *Oliver Cromwell* pokazati važnost Olivera Cromwella te njegovu vladavinu kao prekretnicu u engleskoj povijesti. Nadalje, u ovom radu će se provesti i heraldičku analizu njegovog obiteljskog grba za vrijeme Commonwealtha, na kojem možemo vidjeti područja kojima je Oliver Cromwell vladao uz pomoć djela *Heraldika* hrvatskog autora Bartola Zmajića te *Great Britain and Northern Ireland – The Royal Arms*, djela američkog autora Carl-Alexander von Volbortha.

¹ „Oliver Cromwell,“ Encyclopaedia Britannica

2. OBITELJSKO STABLO, DJETINJSTVO I MLADOST

Oliver Cromwell je rođen 25. travnja 1599. u Huntingdonu te je pripadao obiteljskoj grani koja nije bila od velike političke važnosti. Međutim, unatoč tome najvjerojatnije su imali nekog utjecaja na lokalnoj razini zbog pripadnosti toj plemićkoj obitelji. Naime, obitelj Cromwell je bila jedna od obitelji koja je doživjela svoj porast za vrijeme Oliverovog prapraujaka, Thomasa Cromwella.² Thomas Cromwell je bio predsjednik vlade i grof Essexa za vrijeme kralja Henrika VIII. Thomasova sestra se ubrzo nakon toga udaje za velškog odvjetnika Morgan Williamsa, s kojim je imala dijete. Thomasov unuk, Richard Williams, zbog utjecaja svog oca i ujaka nastavlja obiteljsku tradiciju i počinje raditi u sudstvu gdje zbog svog djelovanja na kraljevom sudu dobiva titulu viteza i zemlju u Huntingdonshireu te se od tada počinje zvati Sir Richard Cromwell u čast Thomasa Cromwella. Richardov sin, Sir Henry Cromwell, nastavlja obiteljsku tradiciju i nakon očeve smrti nasljeđuje zemljište u Huntingdonshireu, gdje se ženi za Ledi Susan³ te gradi kuću Hinchinbrook, gdje je služio kao šerif na četiri mandata.⁴ S njom je imao dva sina – Sir Olivera Cromwella starijeg i Roberta Cromwella. Međutim, ona umire 1592. zbog bolesti za koju se vjerovalo da je kletva. Nakon smrti Roberta, Sir Oliver Cromwell nasljeđuje Hinchinbrook gdje je pozivao kralja Jamesa I. na zabave sve do prodaje Hinchinbrooka 1627. godine zbog nagomilanih dugova. Kuću je prodao obitelji Montagu, te se nakon prodaje seli u kuću Ramsey gdje pomaže rojalistima tijekom građanskog rata.⁵ S druge strane, Robert Cromwell, Henryjev najmlađi sin, nasljeđuje imanje u Huntingdonu te od 1593. predstavlja općinu Huntingdon u parlamentu.⁶ Godine 1593. se ženi za Elizabeth Steward te s njom ima desetero djece – sedam kćeri i tri sina. Od njih je samo jedno dijete preživjelo dojenačku dob, a to dijete je bio Oliver Cromwell.⁷ Dana 29. travnja, četiri dana nakon svojeg rođenja, roditelji ga krste u crkvi Sv. Ivana, gdje ga imenuju po njegovom stricu.⁸

Stoga, kao što je Cromwell tvrdio, on je bio „od rođenja gospodin koji nije živio ni u nekom iznimno privilegiranom položaju ni u nepoznatosti.“⁹

² Firth, Charles, „Oliver Cromwell and the Rule of the Puritans in England,“ 1900., 1-2.

³ „Oliver Cromwell – Early Life“, The Cromwell Museum

⁴ Firth, Charles, „Oliver Cromwell and the Rule of the Puritans in England,“ 1900., 3-4.

⁵ „Oliver Cromwell – Early Life“, The Cromwell Museum

⁶ Firth, Charles, „Oliver Cromwell and the Rule of the Puritans in England,“ 1900., 5.

⁷ „Oliver Cromwell – Early Life“, The Cromwell Museum

⁸ Firth, Charles, „Oliver Cromwell and the Rule of the Puritans in England,“ 1900., 5.

⁹ Bennett, Martyn. „Oliver Cromwell,“ 1.

O njegovom djetinjstvu nije puno toga poznato. Razlog tomu je taj što Cromwell nije govorio puno o svojem djetinjstvu i odgoju, što je omogućilo nekolicini biografa i istomišljenika da kasnije stvaraju priče koje su uglavnom služile u stvaranju neke vrste kulta ličnosti. Ovaj kult ličnosti proizlazi iz ideje čovjeka koji je iz relativnog nepoznanstva postao jedan od najmoćnijih osoba 17. stoljeća.¹⁰ Unatoč tomu, historiografija je uspjela doći do nekih činjenica vezanih uz njegovo djetinjstvo. U svom djetinjstvu Oliver Cromwell je bio poznat kao razborito, domišljato i živahno dijete.¹¹ Što se tiče njegovog školovanja, znamo da je pohađao gimnaziju u Huntingdonu od 1610 do 1616. godine,¹² gdje mu je nastavnik bio puritanac dr. sc. Thomas Beard.

Navršivši sedamnaest, Cromwell počinje pohađati sveučilište Sidney Sussex u Cambridgeu 23. travnja 1616. Tijekom svog studiranja u Cambridgeu dokazao se kao vrlo talentirana osoba u povijesti antičke Grčke i Rima te u matematici dok su mu strani jezici i latinski bili problematični. Unatoč visokoj kompetenciji prema matematici i povijesti, od nekoliko biografa doznajemo kako ga je učenje „lako zasitilo“ te da su ga više zanimali sportovi kao što su nogomet ili jahanje.¹³ Međutim, njegova karijera kao studenta nije dugo trajala. Naime, u lipnju 1617. godine Robert Cromwell umire, što je najvjerojatnije natjeralo Olivera Cromwella da se ispiše sa sveučilišta kako bi se vratio u Huntingdon, pomogao svojoj majci i kako bi razriješio poslove svojeg oca.¹⁴ Historiografija pretpostavlja da se u ovom periodu počeo baviti politikom te da je ubrzo nakon povratka u svoj rodni kraj postao član gradskog vijeća u Huntingdonu.¹⁵ Nadalje, pretpostavlja se da je u isto vrijeme učio pravo u Londonu u prestižnom Lincoln Innu, gdje je naučio osnove prava kako bi kompetentno obnašao svoju funkciju. Dana 22. kolovoza 1620. Oliver Cromwell se ženi za Elizabetu Bouchier, kći esseškog trgovca Sir Jamesa Bouchiera, te se s njom vraća u Huntingdonshire gdje će se sljedećih par godina baviti poljoprivredom.¹⁶ Cromwell je s Elizabetom imao devetero djece, od kojih je jedno umrlo u ranom djetinjstvu.¹⁷ Unatoč slabom nasljedstvu od svog oca, Cromwell je od svojeg ujaka Sira Thomasa Stewarda i svog strica Roberta Cromwella naslijedio neka zemljišta u Huntingdonu. Sljedećih par godina Cromwell stvara dobre veze u

¹⁰ Bennett, Martyn. „Oliver Cromwell,“ 1-2.

¹¹ Firth, Charles, „Oliver Cromwell and the Rule of the Puritans in England“, 1900., 5-6.

¹² „Oliver Cromwell – Early Life,“ The Cromwell Museum

¹³ Firth, Charles, „Oliver Cromwell and the Rule of the Puritans in England“, 1900., 6-7.

¹⁴ Firth, Charles, „Oliver Cromwell and the Rule of the Puritans in England“, 1900., 7-8.

¹⁵ Bennett, Martyn. „Oliver Cromwell,“ 2.

¹⁶ Firth, Charles, „Oliver Cromwell and the Rule of the Puritans in England“, 1900., 8.

¹⁷ „Oliver Cromwell – Early Life,“ The Cromwell Museum

Huntingdonu.¹⁸ Kao član gradskog vijeća u Huntingdonu bio je član gradskog pravosuđa te se pretpostavlja da je imao ulogu u seoskoj upravi, porezu i fiskalnim obvezama.¹⁹ U veljači 1628. godine bio je odabran da predstavlja općinu Huntingdon u parlamentu kralja Karla I. Engleskog.²⁰ Do predstavnštva općine u parlamentu je došao zahvaljujući preporukama dvojice zastupnika skupštine i preporukama obitelji Montagu.²¹ Preporuka obitelji Montagu je bila vrlo važna za njegovu karijeru zbog njihove moći i utjecaja u Huntingdonshireu. Nadalje, 1627. godine obitelj Montagu je pomogla Cromwellu oko razrješenja dugova tako što su od njega kupili kuću Hinchinbrooke, zbog čega su ga smatrali nekim tko bi mogao predstavljati Huntingdon u njihovu korist.²²

Dolaskom u parlament Cromwellov prvi mandat nije bio previše uspješan zbog njegovog neiskustva u politici, tijekom kojeg je samo jednom držao govor u parlamentu. Unatoč tomu, 1639. godine dobiva drugi mandat u kojem će se iskazati zahvaljujući političkoj sceni i događajima u to vrijeme.²³ Naime, u tridesetim godinama 17. stoljeća odnos između kralja i parlamenta se pogoršava. Za vrijeme vladavine Karla I. Engleska je sve više tonula u krizu. Razlog tomu je bila Karlova slaba politika zbog koje je postepeno gubio podršku parlamenta i njihovo financiranje. Zbog manjka financija, kralj je zatražio pozajmicu od 3 milijuna funti, te naredio da ukoliko mu parlament ne da pozajmicu kralj će zarobiti sve bogate članove parlamenta koji se protive pozajmici. Ove okolnosti je dodatno pogoršala vanjska politika, u kojoj Francuska prekida savez sa Engleskom te u kojoj se pogoršava odnos Engleske s Danskom. Unatoč parlamentu, koji se borio protiv Karlovih neustavnih zakona, kralj je nastavio sa svojom neustavnom vladavinom i time gubio sve više saveznika²⁴, što je u konačnici dovelo do pobuna i građanskog rata. Cromwell je zahvaljujući ovim okolnostima postao iskusniji i poznatiji u parlamentu, zbog čega mu je dodijeljen drugi mandat.²⁵ Ubrzo nakon početka drugog mandata, trećeg studenog 1640. godine stvara se takozvani „dugi parlament“, gdje Cromwell postaje član 18 odbora. Kao član ovih odbora Cromwell je pomagao rodbini i njihovim kolegama oko nerazriješenih problema iz perioda jedanaestogodišnje apsolutističke vladavine kralja Karla I. kao što je pitanje

¹⁸ Firth, Charles, „Oliver Cromwell and the Rule of the Puritans in England“, 1900., 8.

¹⁹ Bennett, Martyn. „Oliver Cromwell“, 2.

²⁰ Firth, Charles, „Oliver Cromwell and the Rule of the Puritans in England“, 1900., 8.

²¹ „Oliver Cromwell – MP,“ The Cromwell Museum

²² Firth, Charles, „Oliver Cromwell and the Rule of the Puritans in England“, 1900., 8-9.

²³ „Oliver Cromwell – MP,“ The Cromwell Museum

²⁴ Firth, Charles, „Oliver Cromwell and the Rule of the Puritans in England“, 1900., 14-17.

²⁵ Bennett, Martyn. „Oliver Cromwell“, 3.

rimokatoličanstva²⁶ i kažnjavanje osoba koje su pomagale kralju za vrijeme njegove vladavine te izmjena ustava kojim vladar ne može ponovno uvesti apsolutistički stil vladavine.²⁷ Tijekom svojeg mandata u donjem domu, Oliver Cromwell postepeno širi svoj utjecaj u parlamentu tako što je gurao reforme koje bi išle u korist parlamenta i primirja sa Škotskom. Kako bi engleski parlament dogovorio primirje sa Škotskom, u veljači 1641. godine Cromwell stupa u kontakt s Georgeom Willinghamom, trgovcem iz Londona koji je imao trgovačke veze sa Škotskom, kako bi lakše razumio inzistiranje Škotske za ujednačenjem i slobodom vjeroispovijesti. Cromwell je vjerovao da je ujednačenje moguće zahvaljujući vjerskim reformama koje su se događale u Engleskoj.²⁸ U ovim vjerskim reformama se zalagao za zakon koji bi smanjio moć i utjecaj biskupa.²⁹ Ovim zakonom je zabranjeno političko djelovanje crkvenih poglavara te im je uvedena obveza s kojom su morali imati dvanaest asistenata odabranih od kralja i vlade. Iste godine je sudjelovao i u nekoliko zakonodavnih reformi, gdje je uz pomoć Williama Strodea predložio prijedlog zakona s kojim bi se parlament sazivao na godišnjoj razini te koji bi zabranio raspuštanje parlamenta bez suglasnosti samog parlamenta i njegovih članova. Zahvaljujući tom radu i njegovoj plemićkoj pripadnosti, Cromwell je postao jedan od sastavnih članova gornjeg doma lordova i donjeg doma parlamenta. U ljeto 1641. godine Cromwell je postao aktivniji u svojem političkom djelovanju. Naime, u srpnju iste godine postaje član Odbora za jednostavniji proces priziva savjesti tijekom parlamentarnih procesa, član Odbora za prikupljanje novca i Odbora za krčenje šume na posjedu Sir Jamesa Thynnea.³⁰

Međutim, unatoč mukotrpnom radu i reformama, situacija na britanskim otocima će se uskoro pogoršati. Završetkom pregovora između Engleske i Škotske očekivalo se od kralja da posjeti Edinburgh, gdje bi obje strane potpisale ugovor s kojim bi kralj Karlo I. izgubio dio svoje moći i utjecaja. Kako bi nadoknadio ovaj gubitak, kralj je zamolio Škotsku da povuče svoju vojsku sa sjevera Engleske te pokušava formirati grupu rojalista u Škotskoj kako bi imao saveznike protiv parlamenta u Westminsteru. Prije nego što je otišao u Edinburgh, Cromwell i ostatak parlamenta su upozorili kralja o mogućim opasnostima koje bi proizašle iz njegovog odlaska, no kralj ih nije poslušao. Dolaskom u Edinburgh, Karlo I. nije uspio u uspostavi rojalista u Škotskoj, te je protiv svoje volje prisiljen prihvatiti uvjete primirja. U listopadu iste godine kralj je ponovno pokušao uspostaviti prevlast nad parlamentom, što je prouzročilo

²⁶ Bennett, Martyn. „Oliver Cromwell,“ 40-43.

²⁷ Firth, Charles, „Oliver Cromwell and the Rule of the Puritans in England“, 1900., 48.

²⁸ Bennett, Martyn. „Oliver Cromwell,“ 43-44.

²⁹ „Oliver Cromwell – MP,“ The Cromwell Museum

³⁰ Bennett, Martyn. „Oliver Cromwell,“ 44-47.

daljnje pogoršanje odnosa između parlamenta i krune.³¹ Nedugo nakon toga, 22. listopada 1641. godine dolazi do pobune u Irskoj koja je proizašla iz ustanka u Ulsteru. Dana 11. studenog iste godine parlament organizira vojsku od deset tisuća vojnika kako bi se suprotstavili pobunjenicima.³²

Odnos kralja i parlamenta se dodatno pogoršao tijekom formuliranja i predlaganja takozvane Velike Opomene (*Grand Remonstrance*). U ovom aktu se direktno raspravlja o svim nedaćama koje su se dogodile tijekom petnaestogodišnje vladavine kralja Karla I., o preprekama koje su onemogućile ili zaustavile daljnju i bržu reformu vlasti, te se navode moguća rješenja i optužuje kralja za navedene nedaće i prepreke. Dana 22. studenog 1641. godine nakon duge i mukotrpne rasprave, parlament je usvojio navedeni akt. Cromwell je smatrao usvajanje ovog akta vrlo važnim korakom ka reformi države, što vidimo iz razgovora s njegovim prijateljem Falklandom kada mu je priopćio ukoliko se ne usvoji Velika Opomena da će prodati sve što ima i iseliti se iz Engleske, te kako vjeruje da nije jedina osoba u parlamentu kojoj je važno usvajanje ovog akta.

Nedugo nakon toga kralj Karlo I. se vraća u palaču Whitehall, gdje formira plan protiv parlamenta. Prvo je optužio svoje protivnike u gornjem i donjem domu za veleizdaju, zatim se riješio straže u parlamentu te se onda pokušao dodvoriti stanovništvu Londona. Međutim, kada je kralj pokušao uhititi svoje protivnike, parlament se suprotstavio kralju i uz potporu naroda zaustavio državni udar, zbog čega se Karlo I. povlači u palaču Westminster. Dana 14. siječnja 1642. kralj je ponovno pokušao ovladati parlamentom time što je naredio gornjem i donjem domu da potvrdi odluku o stavljanju sustava za obranu u pripravnost, na što se parlament i složio.³³ Međutim, zbog daljnjih sukoba između kralja i parlamenta stanje u državi doseže vrhunac. Nakon nekoliko mjeseci uslijedilo je stvaranje zasebnih vojski te niz razgovora razgovora među članovima parlamenta te parlament zbog kraljevog neustavnog načina vladanja nudi kralju Devetnaest Prijedloga (*Nineteen Propositions*). Ovaj dokument je služio kao ultimatum kralju kojim bi kralj predao većinu svojeg suvereniteta parlamentu. Prihvatanjem ovog dokumenta kralj bi i dalje vladao kraljevstvom, ali bi predao kontrolu nad svim vanjskopolitičkim, vjerskim i vojnim odlukama parlamentu. Kralj se protivio ovom

³¹ Bennett, Martyn. „Oliver Cromwell,“ 47-48.

³² Bennett, Martyn. „Oliver Cromwell,“ 48.

³³ Firth, Charles, „Oliver Cromwell and the Rule of the Puritans in England“, 1900., 61-63.

ultimatumu, čime 22. kolovoza 1642. započinje Prvi građanski rat između parlamenta i kralja s rojalistima.³⁴

3. PRVI GRAĐANSKI RAT

Početak građanskog rata dolazi do značajne promjene u karijeri Olivera Cromwella. Od početka svoje političke karijere 1628. godine, Cromwell je svoje djelovanje sveo na dvije političke teme – predstavljanje svoje općine Huntingdon³⁵ i vjerske reforme. Međutim, 1641. godine to se mijenja. Naime, nedugo prije ustanka u Irskoj Cromwell je zamolio ostatak parlamenta da odgodi imenovanje novih biskupa. Do ove molbe je najvjerojatnije došlo zbog trenutnih okolnosti u državi te zbog promjene interesa s vjerskih reformi na vojsku. Ovo možemo vidjeti u njegovoj potpori grofa Essexu da nastavi služiti u Škotskoj kao vojni zapovjednik. Početkom ustanka u Irskoj vidimo kako Cromwell razumije da državi treba jača vojna sila te da Karlo I. i njegov sukob sa parlamentom koči mogućnost za obranu i jačanje vojske. Kako bi se ojačala vojska i riješio sukob, Cromwell zajedno sa ostalim članovima parlamenta piše Veliku Opomenu.³⁶ Međutim, zbog daljnjeg sukoba između parlamenta i krune izbija građanski rat zbog kojega se parlament dijeli na dvije skupine – rojaliste i parlamentarce. Motivi za pridruženje tim navedenim skupinama su bili različiti – neki su smatrali da je odnos između kralja i plemstva nedjeljiv, neki su bili obvezani i vjerni kraljevskoj obitelji, dok je neke motivirala odanost državi i vjeri. Što se tiče Olivera Cromwella, historiografija nije u potpunosti sigurna zašto je odlučio sudjelovati u ratu kao vojskovođa, no analizom njegovih govora u parlamentu može se doći do nekih pretpostavki. Kao što sam prije naveo, Cromwell je od početka 1641. godine pokazao zainteresiranost za vojnom politikom, stoga se može pretpostaviti da su razlog njegovom sudjelovanju su vojni interesi te njegova želja da se bori za parlament koji radi u interesu naroda, a ne kralja koji je već nekoliko puta pokušao uspostaviti apsolutističku vlast. Kao što smo rekli, ovaj građanski rat je doveo do podjele naroda na dvije skupine – rojaliste i parlamentarce. Međutim, nisu svi članovi plemićkih obitelji bili opredijeljeni za istu stranu. Naime, Cromwellov stric Sir Oliver Cromwell i rođak Henry Cromwell su bili rojalisti, zbog čega je ovaj rat bio i sukob na

³⁴ Firth, Charles, „Oliver Cromwell and the Rule of the Puritans in England“, 1900., 68.

³⁵ Firth, Charles, „Oliver Cromwell and the Rule of the Puritans in England“, 1900., 8.

³⁶ Bennett, Martyn. „Oliver Cromwell,“ 49-52.

osobnoj razini.³⁷ Unatoč ovakvim okolnostima, ovaj rat isprva nije bio iznimno krvav. Iz historiografskih izvora vidimo kako se rat vodio – pravo krvoproliće se uglavnom događalo na bojištu a civile su tretirali pošteno i humano.³⁸

Cromwellova vojna karijera isprva nije bila značajna, no postepenim iskustvom postao je jedan od najaktivnijih i najvažnijih članova parlamenta.³⁹ Naime, tijekom rata Cromwell je financirao parlamentarnu vojsku, nabavljao opremu i regrutirao vojnike kako bi omogućio parlamentu da se suprotstavi kruni i rojalistima.⁴⁰ Zahvaljujući financijskoj pomoći i strateškoj poziciji parlamentarne vojske u Londonu, parlament je imao značajno jaču ekonomsku i vojnu silu od kralja i njegovih rojalista koji su formirali svoj stožer u Nottinghamu. Zbog slabih financija, kralj je bio prisiljen založiti kraljevske dragulje i prodati dijelove zemljišta koje su pripadali kraljevskoj obitelji. Unatoč tomu, kralj je ubrzo stabilizirao svoje financije zahvaljujući Sveučilištu Oxford koje je kralju dalo deset tisuća funti, Worchesterskom grofu i njegovom sinu koji su mu dali 120000 funti te markizu iz Newcastlea koji mu je pružao desetke tisuća vojnika. Međutim, ovo nije bilo dovoljno da se uspješno suprotstavi parlamentu. Zahvaljujući konstantnom proganjanju kraljevske vojske od strane Esseškog grofa Roberta Devereuxa i vojnoj pripravnosti parlamenta, parlament je i dalje bio spremniji za rat.⁴¹

U kolovozu iste godine Cromwell je otišao korak dalje, priključivši se parlamentarnoj vojsci⁴² kao mlađi konjički časnik. Unatoč tome što Cromwell nije imao prijašnjeg vojnog iskustva, ubrzo se iskazao kao nadaren vojnik, zbog čega je napredovao u vojsci čime postaje još utjecajniiji u engleskoj politici. Zahvaljujući priručnicima o vojnim taktikama i pomoći od iskusnih zapovjednika kao što su Sir Thomas Fairfax i Robert Devereux, Cromwella je počelo cijeliti sve više vojnika. Da je Cromwella zanimao odnos između zapovjednika i svojih vojnika vidimo i iz njegovog pisma Johnu Hampdenu, u kojem kritizira konjicu nakon bitke u Edgehillu: „Vaša konjica se sastoji većinom od starih sluga i pipničara; a njihova (kraljeva) konjica se sastoji od gospodskih sinova, mladića i velikodostojnika. Mislite li vi da će se borbeni duh ovih momaka ikad moći suprotstaviti časnoj, hrabroj i odlučnoj gospodi?⁴³ Ovu brigu prema vlastitim vojnicima vidimo i iz jednog popisa zapovjednika, u kojem piše kako se

³⁷ Firth, Charles, „Oliver Cromwell and the Rule of the Puritans in England“, 1900., 70-76.

³⁸ Firth, Charles, „Oliver Cromwell and the Rule of the Puritans in England“, 1900., 75.

³⁹ „Oliver Cromwell – „MP,“ The Cromwell Museum

⁴⁰ Firth, Charles, „Oliver Cromwell and the Rule of the Puritans in England“, 1900., 76

⁴¹ Firth, Charles, „Oliver Cromwell and the Rule of the Puritans in England“, 1900., 75-80

⁴² Bennett, Martyn. „Oliver Cromwell,“ 53.

⁴³ „Oliver Cromwell – Soldier,“ The Cromwell Museum

Cromwell borio uz svoje vojnike do pobjede kod Edgehilla. Međutim, u ovoj bitci parlamentarna vojska se suočava i sa gubitcima, zbog čega u siječnju 1643. godine Cromwell kreće na istok Engleske kako bi regrutirao „osobe koje će unijeti strah Božji u njih (rojaliste), a koji su svjesni onoga što čine.“⁴⁴ Početkom 1643. godine grof Essex umire zbog bolesti tijekom neuspješnog pokušaja da osvoji Oxford, čime parlamentarci gube važnog zapovjednika u ratu protiv kralja. Njegovom smrću i nizanjem nekoliko pobjeda nad rojalistima, kralj započinje svoju ofenzivu, osvojivši zapadni dio Engleske. S druge strane, Cromwell je nizao pobjede na istoku, što je omogućilo parlamentu formiranje takozvane Istočne Udruge (The Eastern Association), koja se sastojala od Norfolka, Suffolka, Essex i Cambridgea. Glavni stožer ove skupine se nalazio u Cambridgeu, iz kojeg Cromwell u siječnju 1643. godine kreće u daljnja osvajanja. Nakon pobjede u Hertfordshireu, u kojem je zarobio šerifa koji je surađivao s rojalistima, Cromwell se vraća u Cambridge kako bi utvrdio grad i formirao vojsku s kojom bi zaustavio napad Lorda Capela. U ožujku iste godine zaustavio je rojalistički ustanak u Lowestoftu u kojem je zarobio nekoliko rojalista i zaplijenio njihovu opremu. Nekoliko dana nakon ustanka u Lowestoftu, Cromwell pobjeđuje rojalističku vojsku u Lynnu, a u travnju oslobađa svoj rodni kraj Huntingdonshire od rojalističkih sila. Dana 28. travnja ponovno zauzima gradić Crowland, u čijem se garnizonu nalazio dio kraljeve vojske.⁴⁵

Osvajanjem Huntingdona Cromwell je u gostionici Falcon Inn regrutirao vojnike iz svog rodnog kraja kako bi formirao elitnu konjicu. Cromwellova konjica se sastojala od iznimno sposobnih i hrabrih vojnika koje je Cromwell sam trenirao.⁴⁶ Članovi ove konjice su se sastojali od pobožnih muškaraca čiji cilj ratovanja nije bila zarada, već slava. Tijekom jednog razgovora sa svojim prijateljem izrazio je svoje zadovoljstvo sa članovima svoje konjice: „Imam divno društvo, ako bi ih znao bi ih poštivao. Oni ti nisu anabaptisti; oni su poštteni i razboriti kršćani.“⁴⁷ Unatoč stroge discipline koja je vladala unutar konjice, Cromwell se brinuo za dobrobit svakog od svojih vojnika, zbog čega su mu vojnici bili iznimno vjerni.⁴⁸ Zahvaljujući njegovim uspjesima na istoku i stvaranju navedene konjice, koja se prvotno sastojala od 80 konja, Cromwell je stvorio elitni odred koji je predstavljao jednog od najjačih

⁴⁴ Firth, Charles, „Oliver Cromwell and the Rule of the Puritans in England“, 1900., 83-85.

⁴⁵ Firth, Charles, „Oliver Cromwell and the Rule of the Puritans in England“, 1900., 87-90.

⁴⁶ „Oliver Cromwell – Soldier,“ The Cromwell Museum

⁴⁷ Firth, Charles, „Oliver Cromwell and the Rule of the Puritans in England“, 1900., 91-92.

⁴⁸ „Oliver Cromwell – Soldier,“ The Cromwell Museum

odreda parlamenta, zbog čega se ovaj mali odred ubrzo pretvorio u pukovnicu od 1100 vojnika.⁴⁹

Sljedeći pobjedu u Crowlandu i formiranje Cromwellove konjice, Cromwell se priključuje Lordu Greyju i guverneru palače Nottingham Johnu Hutchinsonu kako bi lakše pobijedili rojaliste. Cromwell je planirao da se nađu u Stamforddu kako bi zajedno napali i osvojili garnizon u Newarku. Međutim, zbog moguće opasnosti od napada u Leicesteru, do ovog sastanka nije došlo. 13. svibnja 1643. godine Cromwella su napali rojalisti s jedinicom koja je dvostruko veća od njegove. Ovo tjera Cromwella na povlačenje u Belton, gdje uspješno pokreće protunapad protiv rojalista. Zahvaljujući ovom protunapadu, Cromwell je podignuo moral svoje konjice zbog čega ponovno kreće u osvajanja. Unatoč neuspješnom pohodu na Newark, Cromwell sklapa suradništvo s bojnikom Henry Iretonom Attenboroughom, koji će imati važnu ulogu u daljnjim osvajanjima.⁵⁰ U jesen 1643. godine Cromwell postaje dozapovjednik vojnih sila Istočne Udruge.⁵¹ Potkraj lipnja Cromwell zauzima Nottingham i nakon nekoliko okršaja zauzima garnizon u Newarku. Početkom srpnja iste godine rojalisti pokreću novu ofenzivu s ciljem da ugroze ili u potpunosti pobjede nad silama Istočne Udruge. Na početku ofenzive izgledalo je kao da će rojalisti nadvladati nad parlamentom, no zahvaljujući Cromwellu, njegovoj strategiji i potpori parlamenta, rojalisti trpe velike gubitke u bitci kod Gainsborougha, čime je Cromwellu dodijeljena titula guvernera otoka Ely te vojno pojačanje od deset tisuća pješaka i pet tisuća konjanika koje je vodio grof Manchestera. Međutim, ovo nije bilo dovoljno da zaustave daljnju ofenzivu rojalističkih sila. Kako bi imali ikakvu šansu da pobjede rojaliste, Sir Thomas Fairfax prepušta svoju vojsku Cromwellu, s kojim pokreće protunapad. Dana 11. listopada iste godine dolazi do bitke kod Wincebyja, u kojoj parlament pobjeđuje rojaliste što omogućava parlamentu da postepeno vraća izgubljene teritorije. Tijekom ove bitke Cromwell i njegovi suradnici su zarobili tisuće rojalista te Cromwell postaje jedan od najvažnijih i najpopularnijih zastupnika u parlamentu. Sljedeći ove pobjede, 16. veljače 1644. godine Cromwell postaje novi član Odbora za sigurnost. Nadalje, zbog njegovih strategija i uspjeha grof Manchestera promiče Cromwella na čin generala pukovnika, čime dodatno dobiva na popularnosti među vojnicima.⁵² Ubrzo dolazi do formiranja saveza između engleskog parlamenta i Škotske čime je počela međusobna suradnja i ubrzanje procesa vjerske reforme unutar države. Cromwell, koji je i dalje bio donekle

⁴⁹ Firth, Charles, „Oliver Cromwell and the Rule of the Puritans in England“, 1900., 91-92.

⁵⁰ Bennett, Martyn. „Oliver Cromwell,“ 62-64.

⁵¹ „Oliver Cromwell – Soldier,“ The Cromwell Museum

⁵² Firth, Charles, „Oliver Cromwell and the Rule of the Puritans in England“, 1900., 96-100.

aktivan u stvaranju vjerskih reformi, zbog toga što je postao guverner otoka Ely se povlači iz Odbora za vjerske reforme, vjerujući da je parlament dovoljno kompetentan da se dogovori sa Škotima oko reformi te kako bi nastavio sudjelovati u ratu. Međutim, ubrzo nakon toga Cromwellovu obitelj je potresla tragedija – Oliver Cromwell mlađi, njegov sin, umire od velikih boginja u Newport Pagnellu. Ovo je najvjerojatnije značajno utjecalo na Cromwella tijekom bitke kod Marston Moora, gdje nakon bitke Cromwell tuguje za svojim sinom.⁵³

Sljedećih nekoliko mjeseci parlamentarci i rojalisti su nastavili svoj rat, u kojem su obje strane osvajale i gubile teritorije na tjednoj osnovi. Međutim, drugog srpnja 1644. to se mijenja bitkom kod Marston Moora. Nakon pobjede parlamentarne vojske u Yorku, rojalistička vojska na čelu s princem Rupertom se povlači na močvarno tlo negdje između Tockwitha i Marstona. Dolaskom parlamentaraca ubrzo dolazi do dugotrajne i mukotrpane bitke, u kojoj su glavni vojskovođe i stratezi bili Leven, Fairfax, Manchester i Cromwell sa svojom i škotskom konjicom. Cromwellova konjica je bila među prvima koja je uspjela slomiti obranu rojalističke vojske. Međutim, ubrzo se ispostavilo da je parlament izgubio veliki dio vojske, zbog čega se Fairfax i Leven povlače. Unatoč ovim gubitcima i povlačenju, Cromwell uz pomoć škotske konjice nastavlja napad na rojaliste i pobjeđuje njihovu konjicu te ih natjera na povlačenje u York, kojeg je parlament ubrzo osvojio. Ova pobjeda je bila iznimno važna za Cromwellov imidž. Cromwell je od prije bio poznat kao vrlo iskusan i sposoban vojni zapovjednik, ali pobjedom kod Marston Moora Cromwell je postao poznat u parlamentu kao „spasitelj triju kraljevstva,“ a rojalistima i generalu Rupertu kao „Ironsides.“⁵⁴

Pobjedom nad rojalistima parlamentarna vojska se dijeli u tri manje vojske, i unatoč uspjesima na području Newcastle i Yorkshirea ubrzo dolazi do sukoba unutar same vojske. Naime, nakon bitke kod Marston Moora, škotski general-pukovnik Lawrence Crawford se vraća u Lincoln i prestaje voditi parlamentarnu vojsku. Ovo je razljutilo Cromwella, koji je zajedno s ostalim pukovnicima prijetio da će se povući iz rata ako ga se ne makne Crawforda sa dužnosti general-bojnika parlamentarne vojske. Unatoč ovom sukobu, parlamentarne vojske su na većini bojišta nizale pobjede u kojima se Cromwell dodatno iskazao kao vješt vojskovođa. Međutim, uskoro dolazi do konflikta između Olivera Cromwella i Edwarda Montagua, grofa Manchestera. Ovaj sukob je proizlazio iz Montaguove nevoljnosti da napadne kralja u dvorcu Donnington, kojeg su Cromwellova i njegova vojska opkolili. Dana 25. studenog 1644. godine Cromwell se vraća u donji dom parlamenta, gdje optužuje

⁵³ Bennett, Martyn. „Oliver Cromwell,“ 73-76.

⁵⁴ Firth, Charles, „Oliver Cromwell and the Rule of the Puritans in England“, 1900., 105-110.

Montagua za nesposobnost tijekom opsade dvorca Donnington i nevoljkost da završi rat. Uskoro je došlo do sukoba između gornjeg i donjeg doma parlamenta zbog Montaguove pripadnosti plemstvu. Naime, Cromwell je u nekoliko prijašnjih govora govorio protiv plemstva, a time i protiv članova gornjeg doma parlamenta. S druge strane nalazio se donji parlament, koji se složio sa Cromwellom oko pitanja Montaguove vojne sposobnosti. Cromwell je iskoristio ovaj sukob u svoju korist. Naime, Cromwell prestaje sa sukobom s grofom Manchestera te traži od gornjeg i donjeg doma da izvrše reformu vojske koja je zbog dugoročnog ratovanja iscrpljena. Gornji dom prihvaća prijedlog, te donji dom ubrzo predlaže Sir Thomasa Fairfaxa kao zamjenu za Montagua i regrutaciju dvadeset i dvije tisuće vojnika. Nakon daljnjih rasprava to se i dogodilo, te nakon još nekoliko pobjeda nad rojalistima Cromwell se povlači iz vojske.⁵⁵ Međutim, u travnju 1645. Odbor dviju kraljevstva, Engleskog i Škotskog, moli Cromwella da se vrati na svoju vojnu funkciju. Naime, kralj je počeo sastavljati novu vojsku u Oxfordshireu uz pomoć svog sina, princa Ruperta, a zbog nedovršene reforme u vojsci parlament nije imao odred s kojim bi se mogao suprotstaviti nadolazećem napadu. Dana 24. travnja iste godine Cromwell sastavlja novu konjicu i napada tri kraljevske pukovnije u Islipu te rojalističku vojsku koja je pobjegla u kuću Blechington. Vojnici u Blechingtonu su se ubrzo predali, te im je Cromwell dopustio povlačenje u Oxford ako mu predaju svu svoju opremu. Dva dana kasnije Cromwell pobjeđuje nad rojalistima u Bamptonu te se ubrzo sastaje sa Fairfaxom kako bi preuzeo obranu nad osvojenim područjima dok Fairfax osvaja Taunton. Nakon daljnjih pobjeda od strane Fairfaxa i Cromwella, konačna pobjeda nad kraljem je bila bliža nego ikad prije. Dana 18. lipnja 1645. godine Cromwell uz pomoć Fairfaxa napada kralja kod sela Naseby, gdje unatoč prvotnim poteškoćama uspješno pobjeđuje nad rojalističkom vojskom. Tijekom ove bitke Cromwellova i Fairfaxova vojska je zarobila pet tisuća vojnika te je osigurala svu vojnu opremu potrebnu za daljnje ratovanje. Kralj se s ostatkom vojske se povukao u Langport, no nakon još jednog sukoba s parlamentarnom vojskom rojalistička vojska je natjerana na povlačenje u Bridgwater.⁵⁶

Nakon bitke kod Langporta, Cromwell i Fairfax nastavljaju nizati pobjede nad rojalistima, čime ruše moral kraljevske vojske. Međutim, unatoč ovim okolnostima i molbama za primirje od strane kraljevih generala i princa Ruperta, Karlo I. nastavlja borbu protiv parlamentaraca. U siječnju 1646. godine Karlo I. pokušava regrutirati vojsku iz Danske, Irske i Francuske kako bi pobijedio parlament. Međutim, ovo je proizvelo kontraefekt u rojalističkim vojnim odredima, te se sve više rojalista i neutralnih skupina se pridružuje

⁵⁵ Firth, Charles, „Oliver Cromwell and the Rule of the Puritans in England“, 1900., 111-120.

⁵⁶ Firth, Charles, „Oliver Cromwell and the Rule of the Puritans in England“, 1900., 124-133.

parlamentarcima. U sljedećih nekoliko mjeseci Cromwell s Fairfaxom osvaja nekoliko strateških položaja na zapadu, zbog čega ga parlament nagrađuje time što mu dodjeljuje imanja markiza od Worchestera i njegovih sinova te imanja u Glamorganshireu, Glouchestershireu i Monmouthshireu. U svibnju iste godine parlamentarna vojska je u potpunosti opkolila kralja u Oxfordu, kojeg su rojalisti dodatno utvrdili. Karlo I., vidjevši da Oxford najvjerojatnije neće izdržati napad parlamentaraca se išuljao iz grada te bježi prema škotskoj vojsci u Newarku. Dolaskom u Newark, kralj preko francuskog ambasadora pokušava nagovoriti Škote da se bore protiv parlamentaraca, što je u konačnici bilo neuspješno. Kapitulacijom Oxforda 24. lipnja 1646. završava dugoročni građanski rat između kraljevske krune i parlamenta. Cromwell, čija je uloga u ratu bila gotova, vraća se sa svojom obitelji u London, gdje mu se dvije najstarije kćeri žene za Cromwellovog najvjernijeg zapovjednika i za vlastelina Northamptonshirea. Što se tiče njegovih sinova, njegov najstariji sin Richard je postao Fairfaxov zaštitar dok je najmlađem sinu Henryju dodijeljen čin potpukovnika u konjici.⁵⁷

4. DRUGI GRAĐANSKI RAT I PITANJE KRALJEVSKE VLASTI

Završetkom Prvog građanskog rata situacija u Engleskoj je bila vrlo zahtjevna za parlament. Naime, krajem rata više nije bila potrebna toliko velika vojska te sada je bilo upitno pitanje kralja i njegove vladavine. Dana 31. svibnja 1647. godine Cromwell s Fairfaxovim časnikom, Cornet Joyceom, kreću prema kući Holmby kako bi premjestio kralja Karla I. na sigurniju lokaciju u Newmarket, gdje se nalazio glavni vojni garnizon parlamenta. Dolaskom Cromwella i kralja u Newmarket Cromwell je naišao na skupinu vojnika koji su se tvrdoglavo odupirali raspustu svoje jedinice dokle god ne dobe prava za privilegije koje su zaslužili sudjelovanjem u ratu. Nedugo nakon toga viši činovnici svih vojnih odreda koji su sudjelovali u ratu formirali su vojni odbor putem koga bi se dogovorili oko navedenih zahtjevanja u parlamentu. Na vrhu ovog odbora je bio Oliver Cromwell, koji je zahvaljujući svojem iskustvu u politici ubrzo udovoljio zahtjevima vojnika. Riješivši ovaj problem, Cromwell se okrenuo pitanju kraljeve vladavine i vjeroispovijesti unutar kraljevstva, jer unatoč pobjedi parlamenta tijekom Prvog građanskog rata, parlament nije uspio natjerati kralja da potpiše dokument kojim bi odustao od apsolutističke vladavine i dopustio slobodu

⁵⁷ Firth, Charles, „Oliver Cromwell and the Rule of the Puritans in England“, 1900., 135-142.

vjeroispovijesti. Nadalje, ubrzo se uspostavio i novi problem unutar vojske – moguća pobuna sjeverne parlamentarne vojske zbog promjene organizacije unutar vojske. Comwell ponovno stupa u pomoć odboru i Fairfaxu nudeći kompromis s kojim bi obje strane dobile ono što su htjele. Međutim, ovaj plan ubrzo propada te se vojska gubi povjerenje u parlament. Zbog ovih nemira te daljnjeg neslaganja između kralja i parlamenta Engleska se ubrzo našla u kriznoj situaciji. Naime, pobjedom nad Karlom I. i parlament i parlamentarna vojska se sukobljavaju oko pitanja kraljevske vlasti. S jedne strane su se nalazili oni koji su tvrdili da kralja treba kazniti za počinjene zločine i svrgnuti ga s vlasti, dok su drugi pokušavali štititi kralja, vjerujući da će time spriječiti moguću anarhiju unutar monarhije. Ovu situaciju su dodatno pogoršale pobune unutar parlamentarne vojske, gdje su vojnici zahtijevali pravo za privilegije koje su zaslužili tokom rata te garantirane privilegije za daljnje ratovanje. Unatoč njegovoj vojnoj poziciji, Cromwell je smatrao da je suradnja s kraljem ključna za izlazak iz ove krize i sprječavanje revolucije, zbog čega se borio za ponovno formiranje monarhije putem pregovora s kraljem i parlamentom. Cromwell je tijekom pregovora pokušavao naći kompromis s kojim bi se ovaj sukob interesa završio kako ne bi došlo do još jednog građanskog rata. Nakon mukotrpnih pregovora u drugoj polovici 1647. godine parlament započeo je postepeno glasanje i usvajanje ustava temeljenog na nekim točkama iz Dogovora Naroda (*Agreement of the People*). Međutim, vojni odbor i dalje nije bio zadovoljan, tvrdeći da se kralja treba kazniti i svrgnuti s vlasti. Kako bi se zaustavila mogućnost novog građanskog rata, Cromwell pokušava štititi kralja, vjerujući da je to jedini način ka prosperitetu države.⁵⁸ Dana 11. studenog 1647. kralj Karlo I., bojeći se za vlastiti život bježi iz palače Hampton, čime započinje Drugi građanski rat.⁵⁹

Početak Drugog građanskog rata na Britanskim otocima je vladao kaos. Naime, tijekom pregovora između kralja i parlamenta, kralj Karlo I. je potajice pregovarao sa Škotima o sklapanju savezništva između kralja i škotskog parlamenta. Ovi pregovori su se temeljili na nezadovoljstvu Škota oko neuspješnog uvođenja prezbiterijanske crkve u Engleskoj. Odlaskom iz palače Hampton Karlo I. zapovijeda Škotima da pokrenu ustanak u Irskoj. Karlo ubrzo stupa u kontakt sa markizom Ormonda i guvernerom Carisbrookea, koji mu je ponudio svoj dvorac za skrovište. Guverner Carisbrookea je bio Cromwellov rođak, zbog čega je Cromwell postao meta rojalistima koji su tvrdili kako Cromwell želi svrgnuti kralja i postaviti sebe za vladara Engleske. Argument da je kraljev bijeg iz palače Hampton bio dio Cromwellovog plana je dosta upitnog karaktera, no iz izvora koje imamo nije nemoguće.

⁵⁸ Firth, Charles, „Oliver Cromwell and the Rule of the Puritans in England“, 1900., 165-184.

⁵⁹ Bennett, Martyn. „Oliver Cromwell,“ 130.

Cromwellu je kraljev bijeg išao u korist zbog mogućnosti primirja parlamenta i vojske. Kako bi to uplašio kralja, proširio je glasine o mogućem atentatu na kralja, zbog čega je kralj bježi iz palače Hampton. U ovoj poziciji kralj bi bio spremniji pregovarati sa Cromwellom, koji bi zbog svojih strahova o revoluciji ili anarhiji predložio ponovno formiranje monarhije, gdje bi Cromwell postavio sebe za vladara.

Neovisno o tome je li kraljev bijeg bio dio Cromwellovog plana ili ne, Cromwell se ponovno našao na bojišnici s zapovjednikom Sir Thomasom Fairfaxom, te su zajedničkim snagama osvojili Corkbrush i zatočili te smaknuli radikalne članove vojske koji su svojim idejama ugrožavali vojnu koheziju parlamentarne vojske. Nakon pobjede u Corkbrushu, Cromwell se vratio u parlament, gdje je nastavio raspravu o organizaciji Engleske, pitanju kraljeve vladavine i prijedlozima za mir. Nedugo nakon ovih događaja dolazi do vojnog ustanka od strane pukovnika Johna Poyera, kojega parlament kasnije ubija zbog veleizdaje. Kontrolu nad vojskom je isprva preuzeo general-pobočnik Fleming. Fleming ubrzo umire te u kratkom periodu pukovnik Thomas Horton preuzima kontrolu nad vojskom te pobjeđuje rojaliste u bitci kod Svetog Faginsa u blizini Llandaffa. Dana 8. svibnja 1648. godine Oliver Cromwell se sastaje s Hortonom kod dvorca Pembroke. Međutim, zbog relativno slabe vojske tek 10. srpnja pokreću stvarnu ofenzivu. Cromwellu, vidjevši da je Poyerova vojska značajna slabija od njegove, predlaže Poyeru da predaje dvorac Pembroke kako ne bi došlo do daljnjeg krvoprolića. Sljedeći dan, shvativši da nije dovoljno snažan da se protivi Cromwell i Hortonu, Poyer se predaje, čime je Cromwellu i njegovoj vojsci omogućena mogućnost povratka na sjever Engleske kako bi pomogao Fairfaxu u gušenju novonastalih pobuna. Cromwellu i Fairfaxu se ubrzo pridružuje general Lambert, čime su sad imali dovoljno jaku vojsku da se protive vojsci vojvode Hamiltona. Hamilton, vjerujući da je nemoguće da je Cromwell dovoljno blizu za napad, nije bio spreman za borbu, što vidimo 16. kolovoza iste godine u bitci kod Prestona. Naime, Hamiltonova vojska je bila raspršena oko Prestona, zbog čega se nije mogla dovoljno dobro obraniti. Zahvaljujući Cromwellovim vojnim manevrima tijekom ove bitke, parlamentarci uspješno tjeraju rojaliste i Škote na povlačenje. Sljedećih par dana parlamentarna vojska je zauzela i ulovila rojalističke vojnike i njihove zapovjednike, uključujući i Hamiltona, čime završava rojalistička ofenziva.⁶⁰

Pobjedom nad rojalistima parlament je naredio Cromwellu da potjera Škote natrag u Škotsku te da pomogne mogućim saveznicima u formiranju vlade unutar Škotske i ustanku koji historiografija naziva Whiggamorški napad (*Whiggamore Raid*), kojeg su vodili markiz

⁶⁰ Bennett, Martyn. „Oliver Cromwell,“ 130-144.

Argylla, lord Leven, David Leslie i lord Loudoun. Uzrok ovog ustanka je nesuglasica unutar škotske vlade. Naime, 1647. godine nisu svi Škoti bili za suradnju sa Karlom I. zbog čega dolazi do podjele na Sudionike (*Engagers*) i anti-Sudionike (*anti-Engagers*). Nakon pregovora i bijega kralja Karla I. ove nesuglasice su prerasle u sukob između te dvije strane, u kojem Sudionici počinju gušiti bilo kakve ustanke protiv Sudionika. Zbog ovih okolnosti parlament je smatrao da ukoliko pomognu članovima Whiggamorškog napada u formiranju nove vlade parlament bi dobio utjecajnog saveznika u Škotskoj. Međutim, članovi Whiggamorškog napada nisu isprva bili na Cromwellovoj strani, zbog čega je markiz Argylla pokušao nagovoriti Cromwella da ne uđe u Škotsku. Unatoč molbama, Cromwell ulazi u Škotsku, vjerujući da članovi Whiggamorškog napada nisu dovoljno jaki da se sami bore protiv škotskog pukovnika Roberta Munroa i njegove vojske. Dolaskom u Edinburgh Cromwell počinje raspravljati sa članovima škotskog parlamenta o poboljšanju odnosa i zabrani ulaska rojalista ili njihovih saveznika u parlament. Dana 9. listopada 1648. godine markiz Argyll i njegovi suradnici uz pomoć Cromwella ulaze u škotski parlament i stvaraju novu političku stranku – Kirkšku partiju. Pri povratku u Englesku, Cromwell ostavlja dvije pukovnije i dvije čete svojih konjanika Argyllu za obranu Škotske od Sudionika.⁶¹

U međuvremenu parlament stupa u kontakt s kraljem Karlom I. kako bi dogovorio moguće primirje ili barem prihvaćanje zahtjeva parlamenta. Dana 18. rujna 1648. godine predstavnici parlamenta se sastaju s kraljem u Newportu u kojem kralj poništava svoje prijašnje izjave o parlamentu te prihvaća da je parlament imao pravo pokrenuti rat protiv njega. Tijekom ovog dogovora kralj je obećao formiranje prezbiterijanske vlade u trajanju od tri godine te kontrolu nad kraljevskom vojskom u svrhu rješavanja stanja u Irskoj. Međutim, ubrzo se uspostavilo da kralj nije bio spreman provesti ta obećanja te da ni vojska ni većina vlade ne vjeruje da će Karlo I. prestati sa svojim apsolutističkim ambicijama. Dana 20. studenog 1648. godine nakon Cromwellovog kratkog povratka u London parlamentarna vojska na jugu šalje prigovor parlamentu koji je raspravljao o ponovnoj uspostavi kraljeve vlasti nakon dugog perioda u kojem je parlament de-facto kontrolirao monarhiju. Cromwell i Fairfax su se složili sa prigovorom, te je Cromwell bio vrlo jasan da je spreman silom zaustaviti ponovno postavljanje kralja na vlast. Prvog prosinca iste godine Fairfax sa svojim postrojbama dolazi u Newport, gdje uzimaju kralja i kreću u London. Dolaskom u London vojne jedinice parlamenta okupiraju grad i zarobljavaju članove parlamenta koji su im se pokušali suprotstaviti. Nedugo nakon okupacije Londona Cromwell se vraća u London te se

⁶¹ Bennett, Martyn. „Oliver Cromwell,“ 144-146.

pridružuje svojim suradnicima u kraljevom suđenju. Tijekom tri tjedna u kojima se raspravljalo o sudbini Karla I., Cromwell je pokušao uvjeriti kralja da prihvati zahtjeve parlamentaraca jer bi se time eliminirala mogućnost smrtne kazne. Međutim, ovo nije bilo uspješno, te je 23. prosinca Karlo I. je premješten u palaču Windsor gdje je ostao do kraja sudskog postupka.⁶²

Odlaskom kralja u Windsor Cromwella i njegove suradnike je čekala teška odluka. Naime, nisu bili sigurni kako kazniti kralja. Nakon dugog raspravljanja i uvođenja novih dekreta, 6. siječnja 1649. Karlo I. je optužen za uništenje drevnih i ustavnih zakona države, za pokušaj uspostavljanja tiranije i za pokretanje rata. Sljedećih par dana provelo se suđenje u Westminster Hallu. Tokom suđenja Karlo I. je u nekoliko navrata pokušao upasti u riječ sudcima i povjerenicima kako bi se izjasnio o svojoj presudi. Dana 25. siječnja iste godine kralja Karlo I. osuđuju na smrt. Parlament je kralju dao par dana da se pripremi za svoje smaknuće. U svojim zadnjim danima života molio se sa biskupom Juxona za oprost svoje duše, podijelio svoju imovinu nasljednicima te ih proveo družeći se sa svojom djecom. Dana 30. siječnja 1649. godine u deset sati pukovnik Hacker dolazi do kralja te ga dovodi do palače Banqueting, gdje mu krvnik odrubljuje glavu pred građanstvom. Iz historiografije znamo da je kralj dostojanstveno prihvatio svoje smaknuće, te da je na dan smaknuća nosio raskošno crno odijelo sa vrpcom na kojoj se nalazio simbol Reda Podvezice, najprestižnijeg viteškog reda u Engleskoj.⁶³

Smaknućem kralja građanski rat nije bio gotov, no zahvaljujući novim saveznicima u škotskom parlamentu te uz pomoć Cromwella i njegove vojske parlamentarne snage su počele pripremu za najvažniju bitku Drugog građanskog rata – bitku kod Worchestera. 22. kolovoza 1651. Karlo II. s vojskom od šesnaest tisuća rojalista ulazi u grad Worcester kako bi se vojnici odmorili i s ciljem da krenu u London. Međutim, uskoro su se našli u zamci. Cromwell, Lambert, Fleetwood i Harrison su ih opkolili sa svih strana i blokirali im put prema Londonu. Nakon nekoliko dana planiranja i pripreme trećeg rujna iste godine parlamentarna vojska sa svojim zapovjednicima kreće prema Worcesteru, čime započinje mukotrpna trosatna bitka koja će označiti kraj Drugog građanskog rata. Fleetwood i Cromwell započinju ofenzivu na istoku i jugozapadu gdje postepeno tjeraju rojaliste u povlačenje u Worcester. Karlo II., vidjevši Cromwellovu konjicu, šalje sve preostale vojnike da ga napadnu. Međutim, ni to nije bilo uspješno, što je natjeralo vojnike da se predaju ili pobjegnu

⁶² Firth, Charles, „Oliver Cromwell and the Rule of the Puritans in England“, 1900., 208-217.

⁶³ Firth, Charles, „Oliver Cromwell and the Rule of the Puritans in England“, 1900., 217-228.

na neku sigurniju poziciju. Ubrzo se ustanovilo da ne mogu pobjeći parlamentarnim vojnim silama, zbog čega se i oni ubrzo predaju. Parlament je, znajući da će kralj i njegov sin pokušati pobjeći, obavijestio narod da će svakoga tko bi pokušao pomoći kralju i njegovim sljedbenicima proglasiti izdajnicima. Nadalje, tko god privede kralja parlamentu dobit će tisuću funti kao nagradu. Nakon duge potrage, Karlo II. je uhvaćen 22. listopada 1651. godine kod Brightona, čime je završio rat.⁶⁴

Tijekom Prvog i Drugog građanskog rata Cromwell je postepeno postao jedna od najutjecajnijih osoba u parlamentu zahvaljujući svojom iskustvu u politici i sudjelovanju u nekim od najvažnijih odluka.⁶⁵ S druge strane Cromwell je imao i podršku vojske, koja ga je poznavala kao iskusnog i hrabrog vojnog zapovjednika, zbog čega mu je 1650. godine dodijeljena i titula lorda generala i kontrola nad čitavom parlamentarnom vojskom.⁶⁶ Zahvaljujući navedenim uspjesima i utjecaju unutar parlamenta, Cromwell će u sljedećih par godina postati jedna od najvažnijih osoba u povijesti Engleske – lord protektor.

5. PROTEKTORAT

Završetkom Drugog građanskog rata engleski parlament je počeo voditi sjednice o sudbini Engleske. Naime, unatoč tome što je vojvoda od Glouchestera imao legitimno pravo preuzeti kraljevsku krunu, on je bio maloljetan te nije bilo sigurno hoće li narod prihvatiti povratak dinastije Stuart na tron nakon svega što je kralj Karlo I. napravio tokom oba dva građanska rata. Nadalje, trebao se formirati novi parlament kako bi se održala legitimnost vladavine. Nakon nekoliko govora tijekom sjednica vlade izglasalo se da će Dugi parlament konačno završiti svoj mandat 3. studenog 1654., čime bi parlament dobio dovoljno vremena za stabilizaciju stanja u kraljevstvu. U veljači 1652. godine Cromwell pokušava progurati zakon kojim bi svi rojalisti dobili amnestiju za zločine koje su počinili prije bitke kod Worcestera, vjerujući da će se time neki rojalisti pridružiti parlamentarcima i sklopiti savez s njima. Sljedeći korak stabilizacije države bile su reforme društva, zakona i vjere. Kroz sljedećih nekoliko mjeseci Dugi parlament je uveo nekoliko novih zakona koji su bili ključni za oporavak naroda i zemljoposjednika. Nadalje, irski kapelan John Owen uz pomoć Cromwella i Odbora za vjersku reformu provodi vjersku reformu kojom se nastavlja rad

⁶⁴ Firth, Charles, „Oliver Cromwell and the Rule of the Puritans in England“, 1900., 291-294.

⁶⁵ „Oliver Cromwell – „MP,“ The Cromwell Museum

⁶⁶ „Oliver Cromwell – „Soldier,“ The Cromwell Museum

državne crkve uz pomoć predstavnika odbora te pravo na vjeroispovijest svih kršćanskih konfesija. Nakon provođenja vjerskih reformi, Cromwell i njegovi suradnici su se okrenuli problemu jačanja vanjske politike. Naime, Cromwellovim pobjedama nad rojalistima i njegovim sudjelovanjem u reformama i u reformama Commonwealtha⁶⁷, Commonwealth je postao značajna sila na političkoj karti Europe. Kako bi dalje ojačali svoju poziciju u Europi, Cromwell i parlament vodili su bitke na području britanskih otoka i tadašnjih kolonija kako bi osigurali vlast nad tim teritorijima, gdje se Cromwell ponovno pokazao kao vrlo važna osoba za vanjsku politiku. Engleska je ubrzo ušla u rat s Nizozemskom oko trgovine, čime je proces reformiranja države značajno usporen. Cromwell je pokušao nastaviti provođenje reformi, no zbog rata i otpora parlamenta u njihovom provođenju Cromwell uskoro shvaća da su članovi parlamenta postali korumpirani te da im je jedino važno da zadrže političku moć. Iz njegovog razgovora s Whitlockeom zaključiti da je Cromwell razočaran sa parlamentom te da je uvudio da je osoba koja svojim autoritetom mora svrgnuti korumpiranu vladu i uzeti vlast u svoje ruke.⁶⁸

Sljedećih par mjeseci Cromwell se u ime vojske borio protiv uvođenja zakona kojim bi parlament dodatno ojačao svoju vladavinu te je pokušavao primiriti vojsku i uvjeriti ih da se nasiljem neće riješiti ovi problemi. Međutim, nakon neuspješnog kompromisa između Cromwella i parlamenta, Cromwell uzima stvar u svoje ruke i 1653 s trideset mušketira vrši državni udar, tijekom kojeg je izrazio svoje nezadovoljstvo prema članovima parlamenta: „Vi ste oni koji su me natjerali na ovo. Molio sam Gospodina dan i noć da me radije ubije nego da me natjera na ovo.“⁶⁹ Ovaj čin je označio kraj Dugog parlamenta i početak nečeg novoga – početak Cromwellovog protektorata.

Cromwellov dolazak na vlast i pad Dugog parlamenta doveli su do općeg zadovoljstva u građanstvu. Dapače, njegova popularnost je samo rasla do te mjere da su rojalisti čak prihvatili mogućnost njega kao kralja ili kao vicekralja u slučaju da oženi svoju kćer za vojvodu Glouceстера. Međutim, Cromwell nije imao takve ambicije. On je smatrao da je kao vrhovni zapovjednik vojske jedina preostala osoba koja ima dovoljno autoriteta da ustavno vlada državom dok se ne formira nova vlast, te da treba čim prije formirati legitimnu vlast. Cromwellovi sljedbenici su u vojsci su se slagali sa Cromwellovim idejama i novonastalom oligarhijom, i unatoč sukobu između general-bojnika Lamberta i Harrisona oko

⁶⁷ Commonwealth je bio naziv perioda poslije građanskih ratova u kojem kralj nije vladao Engleskom, već je vrhovnu vlast vršio parlament a kasnije sam Oliver Cromwell kao lord protektor.

⁶⁸ Firth, Charles, „Oliver Cromwell and the Rule of the Puritans in England“, 1900., 302-318.

⁶⁹ Firth, Charles, „Oliver Cromwell and the Rule of the Puritans in England“, 1900., 319-325.

načina vladavine, Cromwell formira novi parlament. On se sastojao od 140 članova, od kojih su pet predstavljali Škotsku i šest Irsku te je predstavljao novo razdoblje u engleskoj politici.⁷⁰ Cromwellova vlada je bila vlada u kojoj jedna administrativna funkcija nema prevlast nad drugom, te u kojoj dolazi do formiranja senata. Senat se sastojao od 21 člana koji su doživotno vršili funkciju senatora, te su imali pravo izabrati novog poglavara ako tadašnji vladar umre. Uz parlament i senat se nalazio i sam poglavar – lord protektor, koji je imao pravo veta na prijedloge zakona i pravo raspusta parlamenta uz suglasnost parlamenta i senata. Period Cromwellovog protektorata je bio period blagostanja i stabilnost. Cromwell je tokom njegove vladavine proveo nekoliko reformi u zakonodavstvu, pomogao u formiranju puritanske crkve i širenju vjerske tolerancije, promicanju obrazovanja i decentralizaciji administrativnih funkcija.⁷¹ Međutim, treba se spomenuti da unatoč vjerskoj toleranciji, zbog Zakona o jedinstvu (*Act of Uniformity*) iz 1599. godine katolici su i dalje bili isključeni iz političkog života.⁷²

Osim navedenih reformi, Cromwellova vlada je riješila problem vojne blagajne, uvela zakone o skrbništvu osoba s duševnim bolestima, zabranu uzgoja duhana u Engleskoj kako bi zaštitila proizvođače u kolonijama te ujedinila Škotsku i Englesku.⁷³ Unatoč tomu, parlament nije bio u potpunosti zadovoljan s Cromwellovim reformama. Iako su članovi parlamenta prihvatili Cromwella kao vrhovnog vladara Commonwealtha, nisu se uvijek slagali sa svim zakonima koje je Cromwell predlagao. Kako bi nastavio svoje dobre odnose i dugoročan rad sa parlamentom, Cromwell mijenja ustav nakon kojeg parlament ima pravo mijenjati točke ustava dokle god nisu vezane uz samu osnovu ustava. Te osnovne točke su bile sljedeće: vladu čine članovi parlamenta i politički vođa Commonwealtha. Oni dijele kontrolu nad vojskom. Nadalje, parlament ima ograničeno vrijeme djelovanja prije nego što treba izglasati novi parlament, te parlament i vladar imaju slobodu savjesti i govora. Nakon formiranja ovog kompromisa, Cromwell je sljedećih pet godina surađivao sa parlamentom kako bi omogućio daljnji rast i stabilnost Commonwealtha, bilo to gušenjem ustanka i rješavanjem nemira u državi, ili ratovima. Unatoč njegovim metodama, koje su ponekad bile despotske, Cromwellu

⁷⁰ Firth, Charles, „Oliver Cromwell and the Rule of the Puritans in England“, 1900., 326-330.

⁷¹ „Oliver Cromwell – „Lord Protector“,“ The Cromwell Museum

⁷² Bertoša Slaven, „Svjetska povijest modernoga doba (XVI. - XIX. stoljeće): s posebnim osvrtom na Apeninski poluotok“, Profil International, str. 26.

⁷³ Bennett, Martyn. „Oliver Cromwell“, 223.

je uvijek bio prioritet daljnji razvoj i jačanje Commonwealtha,⁷⁴ što vidimo i u njegovoj podršci i promicanju vjerske tolerancije.⁷⁵

Osim njegovog djelovanja u unutarnjoj politici, Cromwell je bio važan i za vanjsku politiku Commonwealtha. Cromwellova vanjska politika se bazirala na tri točke: širenje i promoviranje protestantizma, sprječavanje povratka kraljevske obitelji Stuart na vlast te razvoj i širenje trgovine i trgovačkih ruta. To je postignuo sa pobjedom nad Nizozemcima, čime je osigurao pomorske trgovačke rute na sjeveru Europe.⁷⁶ Westminsterkim ugovorom 1654. završava rat između te dvije države te se uvode ograničenja za nizozemske brodove. Svi nizozemski brodovi su od sad morali imati nizozemsku zastavu na vidljivom mjestu kad se nalaze na engleskom teritoriju. Zabranjena im je prodaja dobara iz drugih država, te im nije dozvoljena prodaja robe ako ne prođu kroz Londonsku luku. Na taj način bi engleski trgovci imali jaču prodajnu snagu od ostalih čime bi poticali englesku ekonomiju.⁷⁷ Nadalje, dogovoreno je da Nizozemska neće podržati rojaliste u slučaju napada na Commonwealth, čime je dodatno osigurao svoju vladavinu i prosperitet Commonwealtha. Zahvaljujući sporazumima, primirjima i vrlo učinkovitoj diplomaciji, Cromwell je pretvorio Commonwealth u jednu od najvažnijih država na političkoj karti Europe.⁷⁸ Osim jačanja Commonwealtha u Europi, Cromwell se i brinuo o engleskim kolonijama. Odnosi s kolonijama su ključni za daljnji prosperitet Commonwealtha, zbog čega Cromwell sklapa savez sa Sjedinjenim Kolonijama Nove Engleske (*United Colonies of New England*). Ovaj savez se sastojao od Massachusettsa, Plymoutha, Connecticuta i New Havena, koji surađuje sa Cromwellom i njegovom vladom. Međutim, unatoč dobroj suradnji sa navedenim kolonijama, koje su donekle samostalno vladale nad tim područjem, ipak su postojale kolonije koje su se protivile Cromwellovoj vladavini. Te kolonije su bile Virginia i Barbados, zbog čega dolazi do vojnog sukoba. Sukob između Commonwealtha i tih dviju kolonija nije dugo trajao, te su ubrzo postale u potpunosti ovisne o Commonwealthu.⁷⁹ Godine 1656. godine nakon rata sa Španjolskom, u kojem su se Engleska i Španjolska borile oko nadmoći nad Karibima, engleski parlament je predložio ponovno uspostavljanje monarhije, s Oliverom Cromwellom kao novim kraljem. Naime, parlament je smatrao da bi povratak monarhističkom sustavu bio jedini način da se Engleske u potpunosti stabilizira. Uz to, Cromwell je kao lord protektor

⁷⁴ Firth, Charles, „Oliver Cromwell and the Rule of the Puritans in England“, str. 410-423.

⁷⁵ Firth, Charles, „Oliver Cromwell and the Rule of the Puritans in England“, str. 368-370.

⁷⁶ Firth, Charles, „Oliver Cromwell and the Rule of the Puritans in England“, str. 371.

⁷⁷ Bennett, Martyn. „Oliver Cromwell,“ 223-224.

⁷⁸ Firth, Charles, „Oliver Cromwell and the Rule of the Puritans in England“, str. 372-376.

⁷⁹ Firth, Charles, „Oliver Cromwell and the Rule of the Puritans in England“, str. 391-397.

učinio puno dobrog za Commonwealth u prošlih nekoliko godina, zbog čega ga je parlament smatrao dovoljno dostojnim da ga se uvrsti među ostalim engleskim kraljevima. Nakon petotjednog razgovora između parlamenta i engleske vojske o povratku monarhije i ustoličenju Cromwella kao kralja engleske, 31. ožujka iste godine parlament je ponudio Cromwellu kraljevsku krunu. Cromwell je bio počašćen ovim prijedlogom, ali je oklijevao i protivio se ovoj ponudi. Naime, unatoč svim svojim postignućima Cromwell je došao na vlast silom, zbog čega je vjerovao da nema legitimitet i da nije dovoljno sposoban za ispunjavanje kraljevskih dužnosti zbog neiskustva i same težine koju bi ta titula imala. Iako je bio željan krune, Cromwell je znao da svojom krunidbom riskira stabilnost države jer bi se vratio na isti državni sistem zbog kojeg je država skoro pa propala za vrijeme kralja Karla I. i zbog mogućnost da se odnosi između parlamenta i vojske dodatno pogoršaju. Iako je parlament bio razočaran njegovom odlukom, Cromwellu je 25. svibnja ponuđeno da nastavi obnašati funkciju lorda protektora, te ju rado nastavlja obnašati. Cromwella investitura se dogodila 26. lipnja 1657. godine u Westminster Hallu. Tokom ove ceremonije Cromwellu je dodijeljen plašt od ljubičastog baršuna obložen hermelinom, što je bio običaj za investituru prinčeva. Nakon toga mu je dodijeljena Biblija, zlatno žezlo te mač kojeg su opasali oko njegovog boka, te je položio prisegu da će očuvati mir i prava triju kraljevstva, Engleske, Škotske i Irske, i održati protestantsku vjeru. Cromwell je dobio sve što je htio – pretvorio je Commonwealth u jednu od najmoćnijih i najutjecajnijih država u Europi, došao je na funkciju koja je bila slična kraljevskoj i imao je legitimnu vladavinu.⁸⁰

Cromwell je kao lord protektor vladao nad Commonwealthom do svoje smrti 3. rujna 1658. godine. Naime, 1658. godine engleskom se širila gripa koja je uz loše vremenske uvjete utjecala na zdravlje Olivera Cromwella i njegove obitelji. U kolovozu iste godine Oliverova kćer Elizabeta nakon mjesec dana mukotrpane borbe protiv bolesti umire u palači Hampton, što je značajno utjecalo na Cromwellovo zdravlje. Sljedećih mjesec dana zdravlje lorda protektora se dodatno pogoršalo, zbog čega je prebačen u Whitehall kako bi ga liječnici lakše liječili. Međutim, unatoč njihovom trudu 3. rujna 1658. godine Oliver Cromwell pada u komu i u popodnevnim satima umire.⁸¹ Cromwella su pokopali u Westminsterskoj opatiji, gdje se par tjedana kasnije održao sprovod. Cromwellovo tijelo je počivalo u miru do 1661. godine, kada dolazi do obnove monarhije. Obnovom monarhije Cromwellovo je tijelo iskopano, dovedeno u London gdje ga nova vlada vješa na vješalima i obezglavljuje kao osvetu za ubojstvo kralja. Nedugo nakon toga tijelo mu je pokopano negdje u ulici Oxford, dok mu je

⁸⁰ Firth, Charles, „Oliver Cromwell and the Rule of the Puritans in England“, str. 407-428.

⁸¹ Buchan, John, „Cromwell“, Hodder & Stoughton, Str. 532-538.

odrubljena glava nekoliko puta javno izložena u Westminster Hallu, najvjerojatnije na sramotu njegove krunidbe 26. lipnja 1657. godine. Cromwellova odrubljena glava je kasnije prodana obitelji Wilkinson, koji su je čuvali u privatnoj zbirci sve do 1960. godine, kada ju predaju Sveučilištu Sidney Sussex u Cambridgeu, gdje je i pokopana.⁸²

6. HERALDIČKA ANALIZA GRBA

Prije nego što krenemo s heraldičkom analizom Cromwellovog grba, treba prvo napomenuti nekoliko stvari. Naime, postoji nekoliko grbova koji se vezuju uz obitelj Cromwell: postoji grb same obitelji te grb Engleske za vrijeme Cromwellovog protektorata koji se mogu naći na nekoliko različitih zgrada. U ovoj analizi provest će se analiza na obiteljskom grbu obitelji Cromwell iz Charles Firthovog djela *Oliver Cromwell and the Rule of Puritans in England* te grb protektorata sa stranice *Great Britain and Northern Ireland: The Royal Arms*.⁸³ Međutim, u knjizi Charlesa Firtha grb obitelji Cromwell nema boje, te će se stoga kao pomoćni grb koristiti grb s rodne kuće Olivera Cromwella. Važnost analize ovih grbova je ta što kroz njih možemo analizirati važnost povijesne osobe i saznati na kojim područjima je vladala.

⁸² „Oliver Cromwell – „Lord Protector,“ The Cromwell Museum

⁸³ Hubert de Vries, „Great Britain and Northern Ireland: The Royal Arms“, Hubert Herald

Prilog 1. Grb obitelji Cromwell

Prilog 2. Grb obitelji Cromwell iznad rodne kuće Olivera Cromwella

Štit grba obitelji Cromwell je starofrancuski štit koji se sastoji od nekoliko manjih grbova. U desnom gornjem kutu je vidimo uspravno prikazanog lava u srebrnoj kovini sa istaknutim jezikom i pandžama u crvenoj tinkturi na pozadini od crne tinkture. Ako krenemo prema glavi štita, s desne strane nalazimo tri šiljka od koplja u srebrnoj kovini s istaknutim vrhovima u crvenoj tinkturi na pozadini od crne tinkture. Zatim, na lijevoj strani glave štita

nalazi se rog s 3 heraldička ljiljana u crnoj tinkturi na pozadini od srebrne kovine, dok u lijevom gornjem kutu se nalaze tri roga u crvenoj tinkturi na pozadini od srebrne kovine.

U desnom donjem kutu na pozadini od srebrne kovine vidimo uspravno prikazanog lava u crvenoj tinkturi s istaknutim jezikom i pandžama u crvenoj tinkturi, dok u podnožju štita se nalazi rog u crnoj tinkturi sa zvijezdom u srebrnoj kovini na pozadini od zlatne kovine. Konačno, u lijevom donjem kutu se na pozadini od plave tinkture nalazi jednorog u srebrnoj kovini koji je okružen sa 6 heraldičkih ljiljana u zlatnoj kovini.⁸⁴ U prilogu 1 vidimo da se iznad štita nalazi polovica uspravno prikazanog lava koji se nalazi na točenici. Lav je najvjerojatnije napravljen u srebrnoj kovini, te u svojoj desnoj ruci drži prsten s draguljem. Historiografija ovaj prsten datira iz vremena Sir Henryja Cromwella.⁸⁵ U drugom prilogu vidimo štit iznad kojeg se nalazi otvorena kaciga tipa Armet obojana u zlatnu kovinu s ukrasnim lavom u srebrnoj kovini na vrhu kacige. Ovo daje grbu na važnosti jer simbol lava je često predstavljao članove kraljevske vlasti. Što se tiče lava koji se nalazi iznad štita i kacige, pretpostavlja se da također datira iz vremena Sir Henryja Cromwella, te predstavlja moć, plemenitost i hrabrost.⁸⁶ Sa stražnje strane kacige spušta se crveno zlatni plašt, te se s lijeve i desne strane grba nalazi nešto nalik na tamnozeleni vijenac sa crvenim bobicama i zlatnim vrpčama. Na dnu grba se nalazi zlatna vrpca s bojnim poklikom obitelji Cromwell, „*Pax quaeritur bello*“ (lat. „Mir se traži u ratu“)⁸⁷, u plavoj tinkturi.⁸⁸

Prilog 3. Grb Commonwealtha za vrijeme Cromwellovog protektorata

⁸⁴Zmajić Bartol, „Heraldika,“ str. 21.-73.

⁸⁵ von Staats, Beth „Sir Richard Cromwell: A King’s Diamond, by Teri Fitzgerald“

⁸⁶ von Volborth, Carl Alexander, „Heraldry of the World,“ 19-20.

⁸⁷ „Cromwell Coat of Arms and Motto“, Cromwell College

⁸⁸ Zmajić Bartol, „Heraldika,“ 21-73.

Kao drugi grb za analizu uzeti će se grb Commonwealtha za vrijeme vladavine Olivera Cromwella. Ovaj grb se nalazi na starofrancuskom štitu koji se sastoji od pet manjih grbova. U desnom gornjem i lijevom donjem kutu nalazi se križ od crvene tinkture na srebrnoj pozadini koji predstavlja Englesku. Zatim, u lijevom gornjem kutu se nalazi srebrni Andrijin križ na pozadini od tamnoplave tinkture – grb Škotske. Nadalje, u desnom donjem kutu se na plavoj pozadini nalazi harfa u zlatnoj kovini koja predstavlja Irsku.⁸⁹ Konačno, na srcu štita se nalazi grb Olivera Cromwella, to jest, grb sa crnom pozadinom i prikazanim lavom u srebrnoj kovini.⁹⁰ Razlog za korištenjem grbova prijašnjih kraljevstava i micanjem bilo kakvih kraljevskih simbola je taj što je Cromwell htio predstaviti Commonwealth kao novu vrstu države koja nema nikakve veze sa starom vlašću, to jest prijašnjim kraljevstvom.⁹¹

7. ZAKLJUČAK

Oliver Cromwell je postao jedna od ključnih osoba u Engleskoj za vrijeme vladavine kralja Karla I., građanskih ratova i stvaranja Commonwealtha. Tijekom vladavine Karla I. Cromwell je imao važnu ulogu u rješavanju pitanja rimokatoličanstva i poboljšanja odnosa sa Škotskom, u zakonodavnim reformama i smanjenu kraljeve moći kako ne bi došlo do ponovnog uspostavljanja apsolutizma. Uz to, bio je član nekoliko odbora i sudjelovao je u formuliranju Velike Opomene, akta kojim parlament optužuje kralja za krizu u državi. Nadalje, Cromwell se pokazao kao vrlo sposoban vojskovođa, čije su strategije omogućile parlamentu da pobjedi rojaliste u iznimno važnim bitkama kao što je bitke kod Marston Moora, Langporta i Worchestera, gdje je dodatno stekao popularnost među vojnicima. Zbog ovih postignuća ubrzo dobiva nadimak „spasitelj triju kraljevstva“ i „Ironsides“, te upraviteljstvo nad otokom Ely. Završetkom prvog i drugog građanskog rata Cromwell je imao ključnu ulogu u suđenju kralja Karla I., kojeg osuđuju na smrt. Smrt Karla I. je bila prekretnica za Englesku jer njegovom smrću parlament privremeno preuzima vrhovnu vlast nad Engleskom, Škotskom i Irskom te osniva Commonwealth kako bi se odvojio od prijašnje monarhije. U ovom periodu Cromwell provodi nekoliko reformi kojim bi pokušao stabilizirati državu kao što su amnestija rojalista, vjerske reforme te rat sa Nizozemskom kako bi ojačao

⁸⁹ von Volborth, Carl Alexander, „Heraldry of the World,“ 73

⁹⁰ Zmajić Bartol, „Heraldika,“ Golden Marketing, Zagreb, str. 21.-73.

⁹¹ Hubert de Vries, „Great Britain and Northern Ireland: The Royal Arms“, Hubert Herald

trgovačku moć Engleske. Međutim, ubrzo se uspostavilo da je parlament korumpiran, zbog čega vrši državni udar i uzima vrhovnu moć na sebe kao lord protektor. Za vrijeme njegove vladavine Cromwell je doveo Englesku, Škotsku i Irsku u period razvoja i stabilnosti zahvaljujući reformama u zakonodavstvu, širenju vjerske tolerancije i formiranje puritanske crkve, promicanju obrazovanja i decentralizacije administrativnih funkcija, uvođenju zakona o skrbništvu osoba s duševnim bolestima i slično. Što se tiče vanjske politike, Cromwellova politika sa kolonijama i rat sa Španjolskom je ponovno vratila Englesku na političku kartu Europe kao dominantnu vojnu i gospodarsku silu.

Zbog njegovog političkog djelovanja za vrijeme Karla I., građanskih ratova i protektorata te zbog njegovih vojnih uspjeha koje su u nekoliko navrata preokrenule tijekom rata smatram da je Oliver Cromwell jedan od najvažnijih povijesnih ličnosti u engleskoj povijesti te da predstavlja važnu prekretnicu u engleskoj povijesti 17. stoljeća.

8. BIBLIOGRAFIJA

1. „Cromwell Coat of Arms and Motto“, Cromwell College, <https://www.cromwell.uq.edu.au/about/history/cromwell-coat-of-arms-and-motto/> (pristupljeno 17.05.2022.)
2. „Oliver Cromwell – Early Life“, The Cromwell Museum, <https://www.cromwellmuseum.org/cromwell/cromwell-the-man/early-life> (pristupljeno 25.04.2022.)
3. „Oliver Cromwell – MP“, The Cromwell Museum, <https://www.cromwellmuseum.org/cromwell/cromwell-the-man/mp> (pristupljeno 25.04.2022.)
4. „Oliver Cromwell“, Encyclopaedia Britannica, <https://www.britannica.com/biography/Oliver-Cromwell> (pristupljeno 25.04.2022.)
5. Bennett, Martyn. „Oliver Cromwell,“ Routledge, 2006.
6. Bertoša, Slaven. „Svjetska povijest modernoga doba (XVI. – XIX. Stoljeće): s posebnim osvrtom na apeninski poluotok, Profil International, 2004.
7. Buchan, John, „Cromwell,“ Hodder & Stoughton 1971.
8. Firth, Charles, „Oliver Cromwell and the Rule of the Puritans in England,“ 1900. The Project Gutenberg, <https://www.gutenberg.org/files/57268/57268-h/57268-h.htm> (pristupljeno 25.04.2022.)
9. Firth, Charles. „Oliver Cromwell and the Rule of the Puritans in England,“ 1900.
10. Hubert de Vries, „Great Britain and Northern Ireland: The Royal Arms“, Hubert Herald, <https://www.hubert-herald.nl/UKRoyalArms.htm> (pristupljeno 17.05.2022.)
11. von Staats, Beth „Sir Richard Cromwell: A King’s Diamond, by Teri Fitzgerald“, Queene Anne Boelyn, <https://queenanneboelyn.com/2020/03/05/sir-richard-cromwell-by-teri-fitzgerald/> (pristupljeno 17.05.2022.)
12. Von Volborth. Carl Alexasnder, „Heraldry of the World,“ Blandford Pr, 1980.
13. Zmajić, Bartol. „Heraldika,“ Golden Marketing Zagreb, 1971.

9. SAŽETAK

Oliver Cromwell je bio jedna od najvažnijih povijesnih ličnosti u novovjekovnoj povijesti Engleske. Unatoč njegovom donekle skromnom početku u politici kao predstavnik Huntingdona, Cromwell se ubrzo iskazao kao vješt i pouzdan političar koji je vršio svoju funkciju u ime države i parlamenta. Godine 1639. godine započinje svoji drugi mandat u Dugom parlamentu, gdje započinje svoj uspon kao političar i vojni zapovjednik kojega su poštivali čak i rojalisti. Tijekom prvog građanskog rata nekoliko je puta promijenio tijekom bitki zbog čega postaje jedna od najutjecajnijih osoba u parlamentu i vojsci. U Drugom građanskom ratu Cromwell se ponovno iskazao kao iskusan i vješt vojni zapovjednik te je imao važnu ulogu u suđenju i smaknuću kralja Karla I. Završetkom rata Cromwell pokušava kroz reforme riješiti novonastale probleme i nestabilnost države, u čemu ga sprječava korumpirana vlada. Vidjevši da nema drugog izbora, Cromwell vrši državni udar i postavlja sebe kao vrhovnog vladara – lorda protektora. Tijekom svoje vladavine vraća Englesku, koja je sad dio Commonwealtha, natrag na političku kartu Europe putem reformi, ratova, saveza i primirja koji su bili ključni za održanje stabilnosti i prosperiteta države. Cromwell je svojim djelovanjem je do svoje smrti 3. rujna 1658. godine promijenio politički smjer i položaj Engleske zbog čega se njegova vladavina smatra ključnom prekretnicom u engleskoj povijesti.

10. PRILOZI

1. Grb obitelji Cromwell. Preuzeto sa stranice: <https://www.gutenberg.org/files/57268/57268-h/57268-h.htm> (pristupljeno 07.05.2022.)
2. Grb obitelji Cromwell iznad rodne kuće Olivera Cromwella. Preuzeto sa stranice: <https://queenanneboleyn.com/2020/03/05/sir-richard-cromwell-by-teri-fitzgerald/> (pristupljeno 07.05.2022.)
3. Grb Commonwealtha za vrijeme Cromwellovog protektorata. Preuzeto sa stranice: <https://www.cromwell.uq.edu.au/about/history/cromwell-coat-of-arms-and-motto/> (pristupljeno 07.05.2022.)